

ԿԱՐԾԻՔ

Զահրա Մալեկիի

«Պարսկական դասական պոեզիայի արձագանքներն իրանական

ժամանակակից կերպարվեստում» թեմայով

թեկնածուական ատենախոսության վերաբերյալ,

ներկայացված ԺԷ.00.03 – «Կերպարվեստ, դեկորատիվ և կիրառական արվեստ,

դիզայն» մասնագիտությամբ

արվեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար

Զահրա Մալեկիի ատենախոսությունը նվիրված է Իրանի ժամանակակից երեք նկարիչների՝ Այդին Ադդաշլուի, Ֆարահ Օսուլիի և Շահրիար Ահմադիի ստեղծագործության վրա պարսկական դասական պոեզիայի վառ ներկայացուցիչների՝ մասնավորապես Նիզամիի, Օմար Խայամի, Ռումիի և Հաֆեզի բանաստեղծական աշխարհի ազդեցության համակողմանի ուսումնասիրությանը, ինչը կատարվել է պատմական լայն ֆոնի վրա: Բավական ծավալուն առաջին գլխի երեք ենթագլուխներում ատենախոսը համապատասխանաբար ներկայացրել է պարսկական նկարչության հին և նոր շրջանները (էջ 9-22), Իրանի նկարչությունը 20-րդ դարում՝ մինչև Իսլամական հեղափոխությունը (էջ 22-30) և հեղափոխությունից հետո (էջ 30-34) և եզրափակել իր պատմական էքսկուրսն Իրանի արդի նկարչության մեջ ֆիգուրատիվ ոճի սկզբնավորողներից մեկի՝ Հաննիֆալ Ալխասի՝ պարսից դասական պոեզիայի՝ Ֆիրդուսու «Շահնամեի», Հաֆեզի, Սաադիի, Ռումիի ստեղծագործությունների թեմաներով ստեղծված գործերի ուսումնասիրությամբ:

Մալեկիի ատենախոսությունը յուրահատուկ ուսումնասիրություն է և, որքան մեզ հայտնի է, մինչ այժմ պարսից դասական պոեզիայի և իրանական կերպարվեստի անմիջական կապը, որի շնորհիվ ստեղծվել են արվեստի արժեքավոր գործեր, խորապես չէր դիտարկվել:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, չորս գլուխներից՝ (գլուխ առաջին՝ «Պարսկական նկարչության կապերն ազգային դասական տաղերգության հետ (համառոտ պատմական ակնարկ)», գլուխ երկրորդ՝ «Այդին Ադդաշլու», գլուխ երրորդ՝ «Ֆարահ-Օսուլի» և գլուխ չորրորդ՝ «Շահրիար Ահմադի»), եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և նկարների վերատպություններով կազմված հավելվածից:

Ատենախոսության մեջ հեղինակը քննության է առել Այդին Աղդաշլու գեղանկարների թեմատիկան և տեխնիկան, որտեղ Այդին Աղդաշլուի ստեղծագործություններն ուղղակիորեն կապված են քառյակի ժանրի անգերազանցելի վարպետ Օմար Խայամի քառյակների հետ: Ատենախոսը հիմնավորել է, որ Աղդաշլուն մարդու կործանումն ու վերացումը պատկերում է կոտորվելու, փշրվելու և ոչնչացման միջոցով: Իր գեղանկարներում փոխակերպելով Խայամի պոեզիայի սիմվոլիկան՝ մարդուն և այս աշխարհում նրա մարդկային բնույթը խորհրդանշելու նպատակով նկարիչն օգտագործում է գավաթը, կուժը կամ թասը: Գաղափար, որը գալիս է իրանա-իսլամական միստիցիզմից:

Ատենախոսը նշում է, որ Աղդաշլուն իր նկարներում օգտվելով «Կավե ամանի» սիմվոլից, որը խորհրդանշում է մարդուն և «Գինու» սիմվոլից, որ խորհրդանշում է մարդկային հոգին, պատկերում է մարդկային կյանքի ակնթարթը, երբ նա հասել է ծաղկունքին ու բարձունքին և հենց այդ պահին կործանվում ու ոչնչանում է (էջ 63): Հետևաբար՝ ատենախոսն իրավացիորեն հանգում է այն մտքին, որ Աղդաշլուի գեղանկարչության երեք գլխավոր մոտիվներն են «Գինին», «Ժամանակը» և «Մարդը», որոնք կիրառում է նկարիչը՝ ներշնչվելով Խայամից:

Հեղինակը մատնանշում է, որ Հաֆեզի բանաստեղծությունների գեղարվեստական մարմնավորման շնորհիվ Այդին Աղդաշլուն իրանական դիմանկարչության և մանրանկարչության մեջ ներմուծեց սյուրռեալիստական ոճը, ինչն էլ նպաստեց նոր ոճի՝ «Ճմրոված մանրանկարչության» ստեղծմանը:

Ատենախոսության երրորդ գլխում ատենախոսը բացահայտել է, որ Ֆարահ Օսուլին, ոգեշնչվելով պարսից դասական գրականությունից, տարբեր տեխնիկաների կիրառմամբ իր կտավներում մարմնավորել է տարբեր դարաշրջաններին պատկանող բանաստեղծների՝ Ֆիրդուսու, Հաֆեզի, Նիզամիի, Ֆորուզ Ֆարուխզադիի, Սոհրաբ Սեփեհրիի և այլոց պոեզիան (էջ 122): Ուսումնասիրվելով Հաֆեզի գազելների հիման վրա Ֆարահ Օսուլիի վրձնած նկարները՝ «Վիրավոր շնորհ» նկարաշարը, ինչպես նաև «Վեներայի ծնունդը», «Լուսաբաց», «Դրախտ», «Լուսին և արև», «Անցնելով երկնքից», «Իմ թռչուն, քո վանդակ» և այլ նկարներ, ատենախոսը բացահայտել է XXI դարի նկարչի և XIV դարի բանաստեղծի խոհերի ընդհանրությունները (էջ 84-100):

Ատենախոսության չորրորդ գլուխը նվիրված է պարսկական պոեզիայից, մասնավորապես՝ Ռումիի գազելներից ոգեշնչված՝ Շահրիար Ահմադիի գեղանկարչական աշխատանքների ուսումնասիրությանը, քանի որ թեև իր կտավներում Ահմադին անդրադարձել է նաև պարսկալեզու գրականության մի քանի

կարևոր դեմքերի՝ Ֆիրդուսուն, Սաադիին, Հաֆերին ու Ռումիին, սակայն այդուհանդերձ, նրա աշխատանքներում բանաստեղծներից առավելապես գերակա է Ռումիի դերը (էջ 102): Ու քանի որ Ռումին տիրապետել է երաժշտությանը, հորինել է երաժշտություն, ավելին՝ նվագել է «րուբաբ» կոչվող նվագարան և փոփոխություններ կատարել նվագարանի կառուցվածքում, ուստի Ահմադիի նկարների յուրաքանչյուր դրվագում ատենախոսը նկատել և մատնանշել է Ռումիի ստեղծագործությունների արձագանքը՝ ռիթմը և հարմոնիան:

Ուսումնասիրության համար նյութ են ծառայել իրանական ժամանակակից կերպարվեստի տարբեր սերունդների ներկայացուցիչների՝ Այդին Ադդաշլուի, Ֆարահ Օսուլիի և Շահրիար Ահմադիի նկարները, նրանց մասին պարբերական մամուլի անդրադարձները ևն: Ատենախոսը, ով մասնագիտությամբ նկարչուհի է և ավարտել է Հայաստանի գեղարվեստի պետական ակադեմիան, հնարավորություն է ունեցել անձամբ հանդիպել նկարիչներին և հարցազրույցներ վարել նրանց հետ, տեղում ծանոթանալ նրանց ստեղծագործություններին և անձնական արխիվներում պահվող փաստաթղթերին:

Ամփոփելով նշենք, որ հեղինակը միանգամայն ունակ է ինքնուրույն հետազոտություն կատարելու և բնութագրվում է դրականորեն: Իր ամբողջության մեջ ատենախոսությունը հաջողված և ավարտուն է:

Զահրա Մալեկիի ատենախոսությունը կարելի է համարել կայացած գիտական աշխատություն:

Բարձր գնահատելով կատարված աշխատանքը, այդուհանդերձ ունենք 2 դիտողություն և 1 ցանկություն.

1. Աշխատանքում մանրամասնորեն հիմնավորված է պարսիկ նկարիչների՝ Այդին Ադդաշլուի, Ֆարահ Օսուլիի և Շահրիար Ահմադիի ընտրությունը, մինչդեռ ցանկալի էր, որ նմանատիպ ձևով ներկայացվեր նաև բանաստեղծների՝ Նիզամիի, Օմար Խայամի, Ռումիի և Հաֆեզի ընտրության սկզբունքները:
2. Աշխատանքը շահեկան կլիներ, եթե ատենախոսությունում ներկայացվեր նաև գրական ակնարկ, որտեղ կարելի էր զուգահեռներ անցկացնել նաև համաշխարհային գրականության մեջ գոյություն ունեցող նմանատիպ հետազոտությունները:
3. Ցանկալի կլինի առաջիկայում ատենախոսությունը հրատարակել մենագրության տեսքով՝ ինչպես հայերեն, այնպես էլ՝ պարսկերեն լեզուներով:

Վերոնշյալ դիտողությունները բնավ չեն նվազեցնում ատենախոսության գիտական արժեքը, աշխատանքը գիտական արժեքից բացի ունի նաև պրակտիկ կարևոր նշանակություն:

Արդյունքում՝ գտնում եմ, որ Զահրա Մալեկիի «Պարսկական դասական պոեզիայի արձագանքներն իրանական ժամանակակից կերպարվեստում» թեմայով ատենախոսությունն իր գիտական պատշաճ մակարդակով լիովին համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի 7-րդ կետի՝ «գիտության տվյալ բնագավառում կարևոր նշանակություն ունեցող խնդրի լուծում» պայմանին, իսկ ատենախոսը միանգամայն արժանի է ԺԷ. 00.03- «Կերպարվեստ, դեկորատիվ և կիրառական արվեստ, դիզայն» մասնագիտության գծով արվեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը, ինչի համար էլ միջնորդում եմ ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի 016 մասնագիտական խորհրդի հարգարժան անդամներին:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝

ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի կերպարվեստի բաժնի վարիչ,

ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ,

արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր՝

Վիգեն ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի կերպարվեստի բաժնի վարիչ, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Վիգեն Ղազարյանի ստորագրությունը վավերացնում եմ՝

ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի գլխավոր տնօրեն,
արվեստագիտության թեկնածու

Մարգարիտա ՔԱՄԱԼՅԱՆ

26 հունիսի 2023թ.